

ŞÂİR VEHBİ ÇİZMECİZÂDE VE AFYON YANGIN DESTANI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI*

ÖZET

Vehbi Çizmecizâde Afyon'da yaşamış bir şairdir. Şairin adının **Ahmed**, mahlasının **Vehbi** ve şöhretinin de **Çizmecizade** olduğu bilinmektedir.

Derli toplu bir şiir mecmuası bulunmayan Vehbi'nin şiirlerinin bazıları dergi ve gazetelerde neşredilmiş, bazıları da eş ve dostların elinde kalmıştır.

Şair Vehbi'nin elimizde bulunan, kendi hattıyla yazılmış bir **Mevlid**'i ve çeşitli şiirleri vardır ki bunların en meşhurlarından birisi 1318(1902) yılında Afyonkarahisar'da vuku bulan yangını anlatan **Yangın Destanı**'dir.

ABSTRACT

Vehbi Çizmecizâde who lived in Afyon is poet. The name of the poet is Ahmed, nickname is Vehbi and his reputation is known as Çizmecizade.

Vehbi does not have a proper poem literature. Some of his poem are published in newspaper and journal and some of them are kept in some of his friends hand.

We now have some of his work, one of which is "Mevlid" written with hand writing and the other of his poem is a "story of fire" which was taken place in Afyonkarahisar.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat F., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Afyon'da bir şair ailesi vardır ve Vehbi Çizmecizâde bu ailedendir. Babası şair Ali Feyzi(Öl.1894)dir¹. Onun da babası yani Vehbi'nin dedesi Osman Raşid (Öl.1897) de bu şair sülalesindedir². Vehbi'nin oğlu Osman Çizmeciler(öl.1986) de şairdir³.

Vehbi'nin doğumu kaynaklarda M.1877 olarak gösterilir ise de şairin Edip Ali Bakı'ya gönderdiği manzum anket cevabında 1878'dir. Dörtlükte:

**“Adım Ahmed ve Mahlasım Vehbi
Çizmecizedir bana şöhret,
Doğup büyüme Afyon'un gülüyüm
Tevellüdüm rasad'a bak fikr et”⁴**

denilir ki buradaki “**rasad**” kelimesinin ebced değeri **re = 200, sad = 90, dal = 4** olmak üzere toplam 294 eder. Bu 1294 demektir ki M. karşılığı 1878/1879 dur. Demek ki Vehbi'nin doğumu M.1878 dir. Şairin yazdığı bu şiirden ayrıca adının **Ahmed**, mahlasının **Vehbi** ve şöhretinin de **Çizmecizade** olduğu anlaşılmaktadır.

Şair Vehbi, babası Ali Feyzi'nin genç yaşta ölümü üzerine kardeşlerinin geçim yükünü üzerine almış ve bu sebeple Rüştüyeyi tamamlayamadan ayrılmıştır. Buna rağmen şiire, edebiyata ve okumaya karşı olan hevesi sebebiyle tapu kalemindeki memurluğu yanında bir müddet medreseye de devam etmiştir. Daha başka memurluklarda da bulunan, Adana, Konya, İzmir gibi yerleri gezip gören Vehbi maddi sıkıntılarını dışa vurmamış; neşeli görünerek dost ve arkadaşlarına hep neşe ve zevk kaynağı olmuş, zarif nükteleriyle etrafındakileri güldürmeyi başarmıştır.

¹ Bkz. Edip Ali BAKI, *Afyon'da Bir Şair Ailesi*, Ankara, 1942 s.19 ; Yusuf , ILGAR, *Afyonkarahisarlı Şair Ali Feyzi*, Afyon , 1997 (AKÜ Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

² Bkz. BAKI, s.5; Ayşe, TURAN, *Raşid, Hayatı ve Divanı*, Afyon, 1998 (AKÜ Fen Ed. Fak. Yayınlanmamış Lisans Tezi).

³ Bkz. BAKI, s.57; Şükran ÇAKAR, *Osman Çizmeciler'in Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri*, Afyon, 1998 (AKÜ Fen Ed. Fak. Yayınlanmamış Lisans Tezi).

⁴ Bkz. BAKI, s.54.

Edip Ali'nin ifadesiyle "şair oğlu şair" olan Vehbi şiirin terennüm edildiği bir aile ortamında yetiştiğinden şiir yazmaya küçük yaşlarda başlamıştır. Pek çok şairin şiirlerini okuma imkanı bulmuş, özellikle Bağdatlı Ruhi'nin ve Ziya Paşa'nın terkib-i bend ve terci-i bendlerine hayran kalmıştır. Şiirlerinde sosyal mevzulara geniş yer veren Vehbi, hiçbir zaman doğruluktan sapmamış, doğruyu söylemekten korkmamış ve çok başarılı hicviyeler yazmıştır. Mesela bunlardan birisi **Afyonî** müstear adıyla yazdığı hicviyedir ki, dönemin büyük hiciv ustalarından Eşref'in, sahibi Baha Tevfik olan "**Eşek**" gazetesinin ilk yüzünde çıkan na'tı üzerine, İzmir'de Sabri Bey namında bir avukat tarafından neşredilen "**Çapkın**" gazetesinde yayımlanmıştır. Eşref hakkında yazılan bu uzun hicviyenin şu mısraları şair Vehbi'nin gücünü ve cesaretini göstermeye kafidir:

**"Basıp namusu matbuata çıktın bi-baha eşek!
Devirdin semeri, kırdın yuları galiba eşek!**

.....
**Senin ağzından asla dinlenilmez na't-ı peygamber
Bilir vasf-ı Resulu'llahı hep bay ü geda eşek!**

**Senin eşekle Eşref iltibasın vardır elbette
Sana namus u ar ottan, samandan bir gıda eşek!**

**Ahırdan meskenin, çöplük yatağın, fişkı yorganın,
Sahifende yazılmaz na't-ı mahub-ı Huda, eşek!⁵**

Buna çok öfkelenen Eşref, "**Çifte**" imzasıyla karşılık verir. Bu karşılıklı atışma devam eder.

Vehbi'nin bir başka özelliği ateşli bir vatansever oluşudur. Balkan Harbi'nde Edirne'nin düşmesi üzerine yazıp **Sebilür-reşad**'a gönderdiği ve başmuharrir Mehmed Akif'in çok beğendiği halde yayımlanmasını siyaseten uygun görmediği şiir bunun en güzel delilidir.

⁵ Bkz. .BAKİ , s.35.

Adana'dan Afyon'a gelip yerleşen ve uzun yıllar burada görev yaptıktan sonra Afyon'da vefat eden ⁶ şair Adanalı Ziya, Vehbi'nin en yakın dostudur. Bazı şiirlerini de tahmis etmiştir. Dönemin Kayserili şairi Galip'le gıyaben tanışan Vehbi, onun ölümü üzerine de acıklı bir ağıt yazmıştır. Bunlardan başka Niğdeli Hazım ve Nevşehirli Hayri Bey, Vehbi'nin tanıyıp sevdiği şairlerdendir.

Derli toplu bir şiir mecmuası bulunmayan Vehbi'nin şiirlerinin bazıları dergi' ve gazetelerde neşredilmiş, bazıları da eş ve dostların elinde kalmıştır. Âşıkane gazelleri yanında memleket mevzularını dile getiren, Afyon folkloru açısından önemli olan destanlar da yazan Vehbi Çizmeciler İstanbul'da neşredilen "Geveze" ve "Karagöz", Afyon'da neşredilen "Haber" gazetelerinde de ciddi ve mizahî yazılar yazmış; milli ve vatanî mevzulara yer vermiştir.

**"Ya ölüm, ya hakk-ı istiklâlimiz
Budur ancak gâye-i âmâlîmiz"**

Mısralarının bulunduğu bir şiiriyle İstiklâl Marşı güfte yarışmasına da katılan şair Vehbi'nin Afyon'un kurtuluşu üzerine yazdığı uzun bir destanı da vardır.

Afyon'da büyük küçük herkesin sevgisini kazanmış vatanperver, ciddi, samimi ve vefakar şair Vehbi için merhum Edip Ali Bakı'nın söyledikleri yerinde ve isabetlidir: "Çizmecioğlu Vehbi, divan şairleri ile halk ozanları arasında kurulmuş bir köprü vaziyetindedir. Bu itibarla bir bakımdan eski edebiyata, bir bakımdan da halk edebiyatına mensuptur denebilir."⁷

Kanun ve ney gibi enstrümanları çalmayı bilen "Bülbül" şiirinde olduğu gibi besteleri bulunan şair Vehbi Çizmeciler aynı zamanda müzisyen idi. Vefat tarihi İ.Ü. Nasrattinoğlu'da 19.12.1936, Atabek'te 19.01.1937 Salı olarak gösterilir⁸.

⁶ Üzerinde çalışma yaptığımız Adanalı Ziya ve Vehbi, Afyon'da aynı mezarlıkta, aynı kabir taşı altında yatmaktadırlar.

⁷ BAKI, s.40.

⁸ İ. Ünver NASRATTINOĞLU, *Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar*, Ankara, 1971, s.79; Turan AKKOYUN, *Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilayeti*

Şair Vehbi'nin elimizde bulunan, kendi hattıyla yazılmış bir **Mevlid**'i ve çeşitli şiirleri vardır ki bunların en meşhurlarından birisi 1318(1902) yılında Afyonkarahisar'da vuku bulan yangını anlatan **Yangın Destanı**'dir⁹. Bu destandan yazıldığı döneme ait Afyon'la ilgili tarihi, siyasi, iktisadi ve kültürel pek çok bilgi edinmek mümkündür. Elli iki dörtlükten müteşekkil bu destanın bazı dörtlükleri çeşitli kaynaklarda yeni harflerle yayımlanmış ise de oldukça okuma hataları bulunmaktadır. İlk defa tamamı Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi'ndeki yazmalar arasında bulunan 13916 numaralı **Cönk**'ten tarafımızca yeni harflere aktarılarak burada yayımlanmaktadır. Cönk'te 77a -80a arasında yer alan destan "**Destur**" başlığı altında bir beyitle başlar ve şairin mahlasının bulunduğu 52.dörtlükten sonra yine bir beyitle tamamlanır.

Millî veznimiz olan hecenin 6+5 duraklı şekliyle yazılan destanın bazı mısraları duraksızdır. Bu mısralar ile vezin ve mana gereği yaptığımız müdahaleleri dipnotlarda belirttik. Yine vezin ve mana gereği yaptığımız eklemeleri de parantez içinde yazdık.

Bu araştırmanın amacı, Vehbi Çizmecizâde'nin hayatı ve edebî kişiliğinden ziyade şairin, eski harfli yazma bir mecmuada bulunan Afyon Yangın Destanı'nın yeni harflere aktarılmasıdır. Adı geçen destan şudur:

77a

DESTÛR

Allah Allah diye başlayalım her emre
Alalım merhamet lutf-ı Hudâdan behre

I Ağustos bin üç yüz on sekiz idi
Karhisar'da¹⁰ harîk oldu nümâyân
Bu ihrâk ateşden bir deniz idi
Kaplayıp beldeyi eyledi 'ummân

Tarihçesi. Afyon, 1997, s.287; İ. Ünver, NASRATTINOĞLU, *Afyonkarahisarlı Şair Çizmecioğlu Vehbi*, Ankara, 1981.

⁹ Şair Vehbi Çizmecioğlu ile ilgili devam eden çalışmamızda bütün bu şiirler yeni harflerle yayımlanacaktır.

¹⁰ Metinde "Karahisar'da".

- 2 Dinle tafsîlâtı beyân ideyim
Vukû'-ı ahvâli 'ıyân ideyim
Bu dehşete seni hayrân ideyim
Mislin göstermesin Cenâb-ı Yezdân
- 3 Çehârşenbe günü sâ'at bir idi
Herkes sofrasında yemek yer idi
Kimi "yatağıma yatsam" dir idi
Bir 'alev kapladı rû-yı âsümân
- 4 Bu 'alev Tac Ahmed Mahallesinden
Çıkdı bir Ermeninin hânesinden¹¹
Hemân üç kol-virdi üç yânesinden
Uğradığı yeri kıldı perîşân
- 5 Bâd-ı sarsar gibi çıkdı rûzigâr
Aldı 'alevleri itdi târümâr
Ateş çıkan yere on dakîka var
Bir hâneye ateş düşürdü hemân
- 6 Hâsılı etrâfdan saçağı sardı
Çıkan 'alev tağla¹² taşı yalardı
Gökyüzü karardı gâh(i) sarardı
Gûyâ mahşer günü gösterdi nişân
- 77b 7 Kimi evlâdını göğsüne almış
Mal kurtarmak için âteşe talmış
Kiminin elleri kolları yanmış
Vâ-nefes vâ-nefes ber-âh ber-figân
- 8 Kimisi de iller virir şâlinı
Helâl(dir) yağma der cümle malını
Evlâd (ü) 'ıyâlin bilmez hâlini
El-amân Yâ Rab hezâr el-amân

¹¹ Duraksız.

¹² Metinde "tağile"

- 9 Kimisi beyhûde ider velvele
Her ne gelir ise söylenir dile
Eflâke ser çekdi figân (ü) nâle
Karışdı türâba bunca hânümân
- 10 Takdîr-i Hudâya var mıdır hâ'il
Zuhûr-ı hikmeti def' ne kaabil
Nârin şa'sa'ası olmadı zâ'il
Öyle su virdiler kim misâl bârân
- 11 Su virdikce 'alev şımarır kalkar
Uğradığı yer(i) yakar hem yıkar
Zan itme semtine bir âdem sokar
Sekiz sâ'at yerden olundu seyrân
- 12 Elli sâ'at sürdü od-ı cihân-sûz
Bunca konakları eyledi dümdüz
Hedef oldu harîka nice kulak göz
Hiç turmadı esdi bâd-ı (bî-)pâyân
- 13 Dergâh-ı şerîfe geldi tayandı
Sultan Dîvânînin merkadi yandı
Gözlerimiz kızıl kana boyandı
Yetişdi eltâf-ı hazret-i Rahmân¹³
- 14 Hak dîn-i devlete virmesin zevâl
Tiren-i mahsûslar¹⁴ olundu îsâl
Etrâfdan tulumba¹⁵ geldi mâl-â-mâl
Teskîne yüz tutdu kaza nâgehân
- 15 İzmirden tulumba 'asker döküldü
Olanca merhametleri söküldü¹⁶

¹³ Bu dördlük metinde kırmızı yazılmıştır.

¹⁴ Metinde "mahsûsalar".

¹⁵ Metinde "tulumbalar".

Yangın Akmescide doğru büküldü
Aldılar önünü olmadı sûzân

16 İstanbul tirenî ta'yın getirdi
İki bin Osmanlı lira yetirdi
Ahâlinin zarûretin yitirdi
Taksim eylediler hep bî-çâregân¹⁷

17 Altmış vagon geldi üç yüz de çadır
Me'vâsızlar için itdiler hâzır
Cümle sabî sibyan semâya nâzır
Pâdişâha du'â iderler el'ân

18 Fi'l-cümle ehâli tağa çıkdılar
Evlerin kalan yerin yıkdılar
Çoluk çocuk canlarından bıkdılar¹⁸
Kimisi âh ider kimisi nâlân

19 Çocuklara salıncaklar kurdular¹⁹
Gûyâ ciğerlere hançer urdular
Ba'zı hâmileler var toğurdular
Şaşırdılar hep İslâm Hıristiyân²⁰

20 Yuvası yıkılmış kuşa döndüler
Bir takımı hasırlar büründüler²¹
Gâhî âteşlenüp gâh(î) söndüler
Her biri hâlince tutdu âşiyân

21 Bu mevsim eyyâm-ı hâsılât idi
Havâdis her yerde şâyi'at idi

¹⁶ Duraksız.

¹⁷ Metinde "bî-çâregâna".

¹⁸ Duraksız.

¹⁹ Duraksız.

²⁰ Duraksız.

²¹ Duraksız.

Bu âfât ne büyük bir âfât idi
Daha büyüğünden saklasın Sübhân

- 22 Cümle şehir halkı çıkdı sahrâya
Ba'zısı irtikâb itdi yagmaya
Cân çıkar tayanmaz bu vâveylâya
Hisârı tağlar(ca) kapladı insân
- 23 Eskişehir Konya Uşşak Akşehir
Ahâlisi dahi geldi seyr ider
Ganî ile fakîr oldu ser-be-ser
'Aceb hayvânât(a) tayanur mı cân
- 78b 24 İncitme pek bizi bî-lâneyiz biz
Sanki zehir (dolu) peymâneyiz biz
Şimdi birer kûtâ dîvâneyiz biz
Ta'rife hâcet yok bilür 'ârifân
- 25 Bunca ticâretten döküldük kaldık
Kendimiz(i) deryâ-yı fikre saldıq
Dehşetle²² âteşe yandıkça yandık
Kudret yok ki etsün nefsimiz tuğyân
- 26 Nâs işini görmege eller varmaz²³
Mecrûh olsa bile yâresin sarmaz
İnşaallah bu hâl böylece kalmaz
Esbâbın²⁴ halk ider hayy (u) müste'an
- 27 Bu âteş bizleri itmişdir harâb
Yakup ciğirimiz eyledi kebâb
Sermâyeler yandı mahv oldu hesâb

²² Metinde "dehşet ile"

²³ Duraksız.

²⁴ Metinde "esbabını"

Hâlimiz perişân kan ağlarız kan

28 Esvâb erzâk (eşyâ) hânemiz gitdi
Aç susuz uykusuz dânemiz bitdi
Ne itdiyse bize cürmümüz itdi
Rahmete ma'rûzdur bir alay sıbyân

29 'Afv eyle Rabbenâ günâhımızı
Söndür rahmetinle nâr âhımızı
İhsân eyle istrâhatgâhımızı²⁵
Senindir merhamet bizimdir 'ısyân

30 Hâce-i kâinât şâh-ı mürselîn
İmdâd eyle yâ Şefî'ü'l-müznibîn
Hâtemü'l-enbiyâ Fahrü'l-'âlemîn
'Âsî ümmetlerin hâlleri yaman

31 Yetiş yâ Hazret-i Siddık-ı Ekber
Ey keremler kânı Hazret-i 'Ömer
'Osman ez-Zi'n-nûreyn 'Aliyyü Haydar
Kerbelâ kurbânı Şâh-ı şehîdân

32 Muhâcir zannitdi bizi görenler
Teferrüde sandı hâlimiz bilmeyenler²⁶
Siz de du'â idin kırklar erenler
Bu âfât def' olsun biz olduk püryân

79a

33 Dört câmi' ile bin sekiz yüz hâne
Üç dergâh-ı şerîf bir de dersâne
İki hamam kül oldu yana yana²⁷
Afyonkarahisar²⁸ oldu toz duman

²⁵ Duraksız.

²⁶ Vezin bozuk

²⁷ Duraksız.

²⁸ Metinde "Afyonkarahisarî"

- 34 Yirmi sekiz dükkan bir de kilîsâ
Bir karakolhâne yandı ser-â-pâ
Anbarlarda zahâ'irler müheyyâ
Bir halı dest-gâhı²⁹ hâkile yeksân
- 35 Sigortada olan mülk-i me'vâya
Yirmi üç bin lira virdi kumpanya
On beş furun yandı âhir nihâye
Yıkılan emlâk(1) ta' dât ne imkan
- 36 Hâzır idi bî-şekk rûh-i Mevlâ
Ervâh-ı evlâdın hıfz için cânâ
Ravza-i sıddık kıldı ilticâ
Hâzihî ravzatü min bâğı'l-Cinân
- 37 Tâc Ahmed ü Horûz Dede dil-agâh
Kadın Ana bintü 'Alâeddin Şâh
Rûh-ı 'Abânuş(u) eyleyüp penâh
Mahall-i ihrâkdan³⁰ itdiler perrân
- 38 Çifte şimendüfer gelir şehrimiz
Bunca ahz (u) i'tâ olur şehrimiz
Eski intizâmı bulur şehrimiz
İrişince Hidâyet-i Lâ-mekân
- 39 Altı yüz senelik harâba döndü
Kumru lânesine baykuşlar kondu
Nice cânlar yandı da öyle söndü
Râzıyız Hudâdan olundu fermân
- 40 On milyon(a) bâliğ oldu zâyî'ât
Ağlar bu ahvâle halk-ı kâ'inât

²⁹ Metinde "destegâhı".

³⁰ Metinde bir kaf fazla

Hânemiz hıfz itsün kadıyü'l-hâcât
Sağ olsun şehr-yâr-ı 'Abdühamid Hân

41 Nice harâbeler eyledi ma'mûr
Hallâk-ı lem-yazel eylesin me'cûr
İşbu darb-ı mesel cihânda meşhûr
Yanan yerde ot tez biter her zamân

79b

42 Efvân itsün her 'ömrin Cenâb-ı Mevlâ
Zıll-i şevketinde ma'mûrdur dünyâ
Vekîl-i peygamber sâhib-'atâya
Gönderdi tefîşe çifte yâverân

43 İskân eylediler me'(vâ)sızları
İlbâs eylediler eşyâsızları
Ta'yına rabt idüp gidâsızları
Buldular râhatı şimdi kemâ-kân

44 Hele ol ferîk-i celâdet-refîk
Gayret ile itfâ olundu harîk
Âsâyiş-i halkı iderek tah(k)îk
Kılınç be-dest idi cümle zâbitân

45 Bir taraftan me'mûrîn-i mülkiyye
Ma'iyetlerinde dahi 'adliyye
Jandarma zâbiti polis zabtiyye
Kusûr itmediler gayretde işân

46 Evlâd-ı Mevlânâ mürşid-i kâmil
Ali halaleddin şeyhu'l-ekâmil
Nûri Paşa ol kıdvetü'l-emâsil
Çok çalışdı eşrâf cümle-i hândân

47 Yâ Râb ıslâh olup kapına geldik
Cümlemiz de 'âciz olduğun bildik

Buğz-ı 'adâvet(i) gönülde sildik
Dizimizde asla kalmadı dermân

48 Musîbet-i kübrâ hayret-fezâdır
Arsa-i 'arasat dense sezâdır
Bu bir nişâne-i rûz-i cezâdır
Gitdi ebniyyeler kaldı bir meydân

49 Söndürölüp âteş def' oldu telaş
Pek çokları oldular hisâb – firâş³¹
Cemi' olup bir yerde kavm-i kardaş³²
Henüz belli oldu harîk-zedegân

50 Bu vak'a (ki) gâyet tafsîle muhtâc
Ziyâde tafsîle yokdur ihtiyâc
Kalemin 'acizinden eyle istihrâc
Vukû'-ı ahvâlden pek çokdur noksân

80a

51 Her kim tağyîr ider dâsitânımız
İçmiş olur bizim kızıl kanımız
Hudâya teslim(dir) her dem cânımız
'Acâyib meslekdir silk-i şâ'irân

52 Yâ Hû bu ihrâka cânlar tayanmaz
Gözüyle görmeyen belki inanmaz
VEHBÎ ağlamakdan çeşmim usanmaz³³
Anınçün söyledim böyle dâsitân

Yâ Hû bu çark dahi mâ-hasal cümle fenâdır
Bâkî hemân Allah cihân köhne binadır

³¹ Duraksız.

³² Duraksız.

³³ Bu mısra metinde kırmızı yazılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKKOYUN, Turan, *Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon, 1997.
- BAKI, Edip Ali, *Afyon'da Bir Şair Ailesi*, Uzluk Basımevi, Ankara, 1942.
- BEHÇETOĞLU, M.Görktan, Şair ve Son Şiiri (Vehbi Çizmeciler), *Kocatepe Gazetesi*, Afyon, 15.1.1938.
- BEHÇETOĞLU, M.Görktan, Benzetme ve Şair Vehbi, *Türkeli Gazetesi*, Afyon, 7.6.1983.
- Cönk.Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Yz.No:13916.
- ÇAKAR Şükran, *Osman Çizmeciler'in Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*, Afyon, 1998, (AKÜ Fen. Ed. Fak. Yayımlanmamış Lisans Tezi).
- GÖNÇER, Süleyman, *Afyon İli Tarihi*, C.II, Afyon, 1991.
- ILGAR, Yusuf, *Afyonkarahisarlı Şair Ali Feyzi*, Afyon, 1997 (AKÜ Sos.Bil.Enst. Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi).
- NASRATTINOĞLU, İ.Ünver, *Afyonkarahisarlı Şair Çizmecioğlu Vehbi*, Ankara, 1981.
- NASRATTINOĞLU, İ.Ünver, *Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar*, Ankara, 1971.
- SATOĞLU, Abdullah, Şair Çizmecioğlu Vehbi, *Türkeli Gazetesi*, Afyon, 11.5.1982.
- ŞENTÜRK, Ahmet Tufan, Şair Çizmecioğlu Vehbi, *Türkeli Gazetesi*, Afyon, 30.4.1982-2.5.1982.
- TUNCALP, Enver, *Şair Çizmecioğlu Vehbi'nin Üç Güzel Şiiri Daha Bulundu*, *Türkeli Gazetesi*, Afyon, 21.5.1982-24.5.1982.
- TURAN, Ayşe, *Raşid- Hayatı ve Divanı*, Afyon, 1998 (AKÜ Fen. Ed. Fak. Yayımlanmamış Lisans Tezi).
- Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 03, Millî Ktb.Basımevi, Ankara, 1996.
- YAZICIOĞLU, H.Fikri, *Afyon Evliyaları ve İlim Adamları*, Afyonkarahisar, 1969.